HET KLASSIEKE SPEL VAN DE WARE MENS

Cola Debrot: De Vervolgden

Historische novelle over humaniteit

In feite geeft het 'Nawoord' van Cola Debrots posthume historische novelle De vervolgden de essentie ervan in enkele zinnen weer. Mevrouw Estelle Debrot schrijft daarin over het ontstaan van dit werk en het hoofdthema "dat als een fuga door al zijn werk telkens opklinkt, van Mijn zuster de negerin tot deze laatste novelle: de confrontatie van de verschillende rassen, individueel of in groepen. Het is te beluisteren in zijn verscheidene variaties, soms dramatisch, soms ironisch, dan weer met een diepe kleur van melancholie of met humor...Zijn werk houdt een pleidooi in dat deze confrontatie niet alleen tolerantie teweeg zal brengen maar ook een diepere, wederzijdse, menselijke sympathie, zoals in de slotzin van Mijn zuster de negerin en in de slotzin van De vervolgden".

Wat moet iemand die dit boekje gaat bespreken daar nog aan toevoegen, want het is volkomen duidelijk in zijn lucide geserreerdheid. En wie is beter op de hoogte dan iemand die Debrot zo na was en de ontstaansgeschiedenis van deze novelle tot in details heeft meegemaakt? Bovendien is de karakteristiek voor iemand die het werk van Debrot kent en **De vervolgden** gelezen heeft evident juist.

De novelle is een prachtige afsluiting van het oeuvre, omdat ze èn in verteltechniek èn thematiek, die zeer hecht verweven zijn, opnieuw alle belangrijke facetten van Debrots schrijverschap aantoont. Ik zal daarom hieronder proberen uit te werken HOE Debrot het aangeduide thema heeft vormgegeven.

STIJL

In het begin viel het verhaal me tegen; het leek vrij vlak en de manier van vertellen deed nogal moeizaam aan, omdat de verteller zich regelmatig rechtstreeks tot de lezer wendt, waardoor het verhaal nodeloos geremd wordt. Ik geef één voorbeeld: "Hij prepareerde de vissen die vervolgens op Indiaanse wijze aan de ene zijde gedurende langere tijd werden gebraden dan aan de andere. Het duurde niet lang of zij zaten er gezellig met zijn drieen te genieten van de vis die de Caiquetios 'chacusco' noemden, met een dikke schijf cactus waarvan zij waarschijnlijk ten onrechte meenden dat die een verdovende invloed uitoefende".

In zo'n fragment valt allereerst het woord 'prepareerde' op. Het is in het Nederlands niet onjuist, maar wel een erg plechtige manier van zeggen; eerder lijkt het een vorm van Antilliaans-Nederlands. Verder wijs ik op de zinsgedeelten "op Indiaanse wijze", "die de Caiquetios 'chacusco' noemden" en "waarvan zij waarschijnlijk ten onrechte meenden...". Dit soort uitweidingen zijn direct voor de lezer bestemd en vallen eigenlijk buiten het verhaalgebeuren. Bovendien blijkt even verder dat de Indianen wel degelijk bedwelmd raken; waardoor dan wel, vraagt de lezer zich af?

Jules de Palm aan wie Debrot gedeelten van het verhaal heeft voorgelezen, vertelde Jos de Roo dat "Cola er eindeloos aan schaafde" (**Napa**, 15 jan. 1981). Het is bekend hoe moeizaam Debrot werk definitief uit handen kon geven; steeds wilde hij blijven verbeteren. Dat 'schaven' maakt het verhaal weliswaar glad, maar haalt wel de natuurlijke vlotheid enigszins weg.

Maar wie dit opmerkend dan nog eens terugbladert in **Mijn zuster de negerin** met het bekende begin: "De haven van het Nederlands-Westindisch eiland begon met een lange geul die eindigde in een grillige baai; op de kaart een stengel met een tros bloemen. De toegang was zo breed, dat vrij grote steamers er makkelijk in konden keren, en zo lang, dat de schepen aan beide zijden langs de kaden konden aanleggen", ziet hoezeer de schrijver gedurende bijna een halve eeuw zichzelf gelijk gebleven is in verteltrant. De mens is zijn stijl, en verwacht van Debrot niet de uitbundigheid van Boeli van Leeuwen, het bezwerende van Tip Marugg of de scherpe pen van Frank Martinus Arion.

Voor het 'cerebrale' waarmee Debrot zo vaak gekenschetst wordt, vooral trouwens in zijn poezie, moet de lezer, wil hij het werk juist benaderen, een open oog hebben en houden.

HUMOR

Zodra de Spanjaarden verschijnen, wordt het verhaal levendiger. De Indiaanse wachtmeester Delfino noemt elke Spanjaard een 'Don Pedro de la Mancha' en werkelijk hebben ze allemaal via de vertellerspen iets 'Don Quichotterigs' over zich in hun hulpeloze heldhaftigheid. De onnavolgbare fijne, maar rake humor van Debrot doet zijn intrede vanaf het eerste moment dat de Spanjaarden de Indianen ontmoeten en de priester via een tolk zijn 'bekeringswerk' begint. Zwaard en kruis werken hecht samen ter meerdere glorie van Spanje en het enig ware geloof: "Van de priester had de tolk naar zijn zeggen de opdracht gekregen de Caiquetios tot het ware geloof te bekeren. Het geloof van het kruis zoals de priester er een droeg op zijn borst. Zij moesten zonder dralen hun sympathieen voor de blauwgroene papegaaien en de kaketoe met de boze kuif opgeven. Die hadden niets te betekenen. De Caiquetios moesten zich zo spoedig mogelijk bekeren tot het ware geloof van de verlosser die op een vrijdagmiddag voor hen aan het kruis was gestorven. De priester mummelde daartussendoor 'a las tres de la tarde, a las tres de la tarde', blijkbaar verstond hij enkele woorden van het Caiquetio......De tolk eindigde met de waarschuwing dat zij moesten doen zoals de priester had bevolen, anders zouden zij in de puinhoop eindigen".

Vanaf dit moment blijft de humor als integrerend stijlmiddel aanwezig. Ze is zelfs het middel bij uitstek om ondanks het objectieve perspectief van de alwetende verteller dat Debrot toepast, te weten waar de vertellerssympathie ligt. De commandant die een van de Indianen wil laten kruisigen wordt als een domoor tentoongesteld; Padre Rojas treedt naar voren als een fanaticus; Monseñor Albaja als een Don Quichot; de gouverneur als verdraagzame, enz. Van de laatste een voorbeeld: "Hij ging de zijweg in naar de blauwe baai, Sandra weifelde geen ogenblik, zij kende alle kronkelwegen tussen de rotsen. 'Je moet weten', zei de gouverneur tegen de merrie, 'wij soldaten leven allemaal in de zwaarmoedigheid tussen de rotsen. Wij Spanjaarden zeggen „en la peñascosa pesadumbre." 'De gouverneur schrok even, hij meende dat het paard hem had verstaan".

Heel wonderlijk is dat het perspectief enkele keren naar de dieren verspringt: "De leguanen verkeerden door vadsigheid of door filosofische overwegingen in de mening dat de bewegingen in de buitenwereld grotendeels schijnbewegingen waren waarop zij niet hoefden te reageren". De Indiaan Alonso geeft de paarden deze gedachten in: "De paarden...wisten evengoed als de mensen dat hun leven niet van eeuwige duur kon zijn... Maar merkwaardig genoeg vervulde dit besef hen niet met onoverkomelijke droefenis; zij hadden immers ten volle van het leven genoten". Via de paarden wordt hier een levensfilosofie ten beste gegeven!

De humor neemt burleske vormen aan als in een taalkundig/religieus/politieke twist moet worden uitgemaakt of het Spaanse schip nu Infante Combita of Infante Coñita moet heten?.

STRUCTUUR

Een derde voorbeeld van de manier waarop Debrot vertelt, wil ik van p. 52 halen: "De Caiquetios hadden het geluk in een periode van stijgende welvaart te zijn opgenomen. Men vreesde eerst..." Ik kan hier niet de hele passage die ik bedoel citeren, ze is ruim een halve pagina lang. Maar het is duidelijk dat de verteller hier een algemene beschouwing, geheel buiten het verhaal om ten beste geeft. Op de volgende bladzij lezen we nog een keer zo'n auctoriele vertellerszin: "Het spreekt vanzelf dat de klachten, ondanks het optimisme, evenmin uitbleven". Deze uitvoerige uitweiding evenwel, die een flink tijdsverloop behelst, dient als overgang naar een volgend verhaalonderdeel.

Bij eerste lezing doet het verhaal zich voor alsof het geen noemenswaardige structuur bezit. Nadere beschouwing leert anders. Het verhaal zit zeer hecht in elkaar met talrijke herhalingen en verwijzingen. Op pagina 20 lezen we over de drievoudige dolk uit Tenochtitlan, een van de "meest gevreesde wapens omdat zij de ribben met een enkele steek volledig uiteenrijt"; op pagina 58 wordt Padre Rojas door een dergelijk wapen neergestoken. Als de Engelsen zich bij hun landingsoverval in de haag van 'euphorbia' verschuiven, is de lezer al twee keer gewaarschuwd voor de vernietigende uitwerking van de stekels en het sap van deze struiken. Eer de Doomsday aan het eind van het verhaal werkelijk aanvalt, hebben we al een paar keer over dit gevreesde kapersschip en zijn gevechtskracht gehoord. Zo zijn er talrijke voorbeelden te geven, maar er is nog wat anders waarop ik de aandacht wil vestigen.

De drie Indianen die in het begin een schuilplaats zoeken voelen zich eerst bedreigd door verhalen, vervolgens door een vreemd bonzen en ten derde door de werkelijke ontmoeting met de drie Spanjaarden, de priester en de tolk. Tijdens die eerste ontmoeting spelen zich de kerstening en de bedreiging van kruising en geseling af. De broeder van de tekeningen heeft drie dromen, de vlucht van de Indianen vond in drie fasen plaats: van de Amazone via de Orinoco naar de eilanden. De Indianen krijgen drie dagen voor de kennismaking met de Spaanse rancho's; Padre Rojas uit drie beschuldigingen ten aanzien van de verwildering van zeden: de dansen, de kleding van de religieuzen en de 'limpieza de la raza'. De uitvoerige toespraak van de gouverneur bestaat uit twee keer drie punten, enz., enz.

Het hele verhaal is consequent opgebouwd door middel van een drieslag in de vertelwijze, tot in allerlei details toe. Ik heb hier niet de ruimte dat verder aan te tonen, en het zou eentonig worden door de lange opsomming die het gevolg zou zijn. Wie deze drieslag eenmaal gezien heeft komt deze overal weer tegen. Nog slechts een voorbeeld' De laatste dag van de kennismaking van de Indianen bij de Spanjaarden bezoeken ze 1. de kerk, waarin a. een Europees schilderwerk wordt beschreven, b. de communiebank met de engelen uit Mexico en c. de ecce homo die op Curacam is geschilderd: ten tweede gaan ze naar het hospitaal dat uit drie delen bestaat: ten derde gaan ze naar de administratie waar ze drie verschillende beroepen kiezen...

PERSPECTIEF

Maar ook in zijn totale omvang valt het verhaal in drie delen uiteen, wat ons door het vertelperspectief getoond wordt. In het eerste deel lezen we de bijzonderheden over die Indianen en hun pacificatie. Over het overgangsdeel sprak ik hierboven reeds. In het tweede deel horen we over de humanistische gouverneur en zijn problemen met het fanatisme van Padre Rojas, zijn uitvoerige toespraak en het bezoek van de president van de Audiencia uit Hispaniola. Dit deel wordt afgesloten met een flash back waarin de gouverneur aan zijn gezin denkt. Het derde deel vertelt van de ontmoeting tussen Spanjaarden en Engelse kapers, voor een groot deel vanuit het perspectief van de Engelsen.

Samengevat dus: Indianen en Spanjaarden die deze gebieden veroveren en 'pacificeren'; Spanjaarden en hun onderlinge problemen van bestuurlijke aard; Engelsen en Spanjaarden met de onderlinge Europese wedijver in het gebied kortom drie fasen uit de vroege Caraibische geschiedenis.

Als we nog wat nauwkeuriger kijken, valt nog iets op. Het eerste deel bestaat zelf ook weer uit drie onderdelen. a. De Indianen en hun gevangenneming; dit eindigt met de flash back waarin Conchera terugdenkt aan de laatste dagen van Tenochtitlan, 24 juni 1520 en de verzuchting: "Dit is het lot van alle conquistadores, zij eindigen allen met lege handen. Dat is waar en toch weer niet helemaal waar". b. De mesties Delfino die in Spaanse dienst is. Hij wordt gekarakteriseerd met: "Het was niet makkelijk je enige zekerheid te verschaffen sedert de Europeanen hier op hun grote bouwsels waren neergestreken. Hij wist in elk geval niet tot welk idool hij zich zou moeten wenden. Hij had zich gericht tot de groene straal, tot de onzichtbare bloem, tot het ivoren kruis en het koperen kruis, maar niets hoor, hij had nergens gehoor gevonden......Als je een mesties was, wist je helemaal niet waar je stond!" Dit gedeelte met Delfino wordt afgesloten met zijn afscheid van de Indiaanse gevangenen: " Bedenk, zei Delfino, blijf trouw aan onze gouverneur, dan zal alles goed aflopen. Daar kun je van op aan- Zij wilden hem bedanken, maar het was wel tot hen doorgedrongen dat het niet een man was van veel woorden en dat hij ook zonder woorden wel begreep dat zij hem dankbaar waren, ook al wisten zij niet precies waarvoor". c. De Indianen op de Spaanse rancho's en hun integratie daar. Matas trouwt, Llano werkt goed en Diego Cuebas is steeds met de Spaanse Doña Isabela in de grotten om zijn tekeningen te maken, die zij beschrijft. "Wanneer een tekening bijzonder geslaagd was stonden zij beiden op, Diego en Isabela, en dansten zij door de vertrekken waarbij zij hem bij de schouders hield. Wanneer zij in een zaal waren beland waar het prachtig topaasgeel overheerste, liet zij hem los en maakte enige wervelende wentelingen waarbij haar benen tot aan het korte lendenbroekje zichtbaar werden. Dan zetten zij hun dans door de vertrekken voort". In deel twee doodt de gouverneur de onverdraagzame padre en weet met zijn wijsheid de zaken goed te sturen. Dit deel eindigt met zijn bezoek aan de grotten, waar hij "zijn dochter met het asblonde haar en de Indi aan zijn hart drukt. In laatste deel blijken de relig Elvira en de India ziekenverzorger Silvio ver op elkaar te zijn. Zij wi vluchten met de Schotse k tein voor de wetten va 'limpieza de la raza', maa kapitein waarschuwt hen: " is erger, uw inquisitie of algemene opinie?... bedenk in vele Spaanse landen op k of langere termijn de bepali van het zuivere ras wor afgeschaft. Denk maar Mexico, Peru, Colombia waar al niet meer". Het g vende schip vaart weg en slotzin van het boek luidt: Indianen juichten niet lachten niet. Om de een andere reden hadden zij zekere sympathie voor rossige jongelui opgevat".

SYNTHESE

Veroveringszucht, on draagzaamheid, strijd wo

(Vervolg op pag. 3, kol.

INHOUD:

DRIE INDIANEN, de broeder van de spierkracht, het water en de tekeningen, worden op een afgelegen plaats aan het noorden van een eiland verrast door de komst van de Spanjaarden: drie officieren, een priester en een tolk. De priester bekeert de Indianen met behulp van de tolk onmiddellijk tot het ware geloof, onder de bedreiging dat ze anders beschoten zullen worden. De broeder van de tekeningen droomt daarna van de tovenaar van het vasteland, die hem waarschuwt.

Na de ontdekkers komen de veroveraars: drie ruiters en een onder-officier van de Indiaanse bewakingsdienst. Ze nemen dertig Indianen gevangen mee naar de rancho Conchera waar ze overnachten. De volgende dag gaan ze via een grote baai en het grote pekelmeer naar de hoofdranchos in de baai van het oosten. Omdat de volgende ochtend drie gevangenen gevlucht zijn en de Spaanse wachtmeesters er ook vandoor zijn, besluit de Indiaanse bewaker Delfino zo snel mogelijk met kano's naar Curacam te gaan. Via het eilandje Ceiba komen ze langs de baai van Sint Anna varend in de hoofdbaai, die uit een wijde rede bestaat.

Ze gaan naar het hoofddorp van Curacam met zijn Fortaleza, exercitieterrein, gouverneurshuis, kerk, hospitaal en administratie. De Indianen worden 'gepacificeerd': de Caiquetio van de spierkracht krijgt de naam Pablo Llano en zal de paarden verzorgen; de broeder van het water zal onder de naam Servio Matas de planten verzorgen; Diego Cuebas zal onder zijn nieuwe naam doorgaan met het maken van rotstekeningen. Zo vertegenwoordigen ze veeteelt, landbouw en kunst. Er wordt een feest ter inwijding gevierd.

De Spaanse priester klaagt over de toenemende onzedelijkheid door de dansen, de kleding van de religieuzen die niet decent genoeg is en de doorbreking van de 'limpieza de la raza'. De gouverneur doodt de priester als deze een klacht wil indienen. Nu komt Monseñor Albaje een onderzoek instellen en de begrafenis van de gedode priester, Padre Rojas, regelen. Maar eerst houdt de gouverneur op 4 mei 1547 een uitvoerige toespraak.

Er wordt een overval gepleegd door de bemanning van de Doomsday, een Engelse kaper. In de struiken waar de soldaten zich verschuilen, worden ze gekweld door dorens en giftige sappen, zodat de overval mislukt. Ze worden door de Spanjaarden en Indianen verpleegd. De Spaanse verpleegster Elvira en de Indiaanse ziekenverzorger Silvio houden van elkaar en willen mee met het schip om de raswetten te ontvluchten, maar ze blijven met het perspectief dat ook op Curacam de tijden zullen veranderen, waardoor hun omgang wel mogelijk wordt.

Cola Debrot (Bonaire 190 Laren 1981) studeerde zijn Nijmeegse gymnasiu opleiding rechten en me cijnen in Utrecht en Amst dam. In de dertiger jar woonde hij een poos Frankrijk en reisde hij do Amerika. Hij trouwde 1936 met Estelle Reed, e danseres. Vanaf 1942 was huisarts te Amsterdam, v 1948-1950 in Willemsta Daarna bekleedde hij v schillende ambtelijke en po tieke functies die hun k kroning vonden in zijn b noeming als eerste Ant liaanse gouverneur. Na onlusten van 30 mei 19 trad hij af en bracht zi laatste levensjaren door het Rosa Spierhuis te Lar in Nederland.

Debrot debuteerde in 19 in het Nederlandse tij schrift **Forum** met 'toekomstnovelle' De Map een satire op de Sovjet Rep bliek, die zich afspeelt in h jaar 1947, dertig jaar na Revolutie. Een jaar lat publiceerde hij in hetzelf tijdschrift **Forum** de nove **Mijn zuster de negeri** waarmee hij zijn groots bekendheid als schrijv kreeg. In deze novelle ga Frits Ruprecht terug na het geboorte-eiland, Curaca na het overlijden van zi ouders. De novelle is na Debrots eigen zeggen een b handeling van "interracia en intra-familiale" relaties.

Debrot publiceerde daarn nog heel wat ander werk d minder bekend is geworde en minder succes hee gehad: **Bid voor Camille Wi locq** (1946); **Bewolkt besta** (1948); **Dagboekbladen u Genève** (1963); **D automaten** (1940); **Boke aan de lippen** (1950). Zi poezie is verzameld **Tussen de grijze lijne** (1976). Voor de Nederland literatuurgeschiedenis is h van belang door de oprich ting van het tijdschrift **Cr terium** en het daarin ve kondigde 'romantisch rationalisme', waarover h met Gerard Knuveld polemiseerde: **Ars et vit** (1946).

Voor de Antilliaanse lite ratuur is Debrot van belan door de **Antilliaanse Cahier** (1955-1967) en zijn ove zichten van de Antilliaans literatuurgeschiedenis in d **Encyclopedie van de Neder landse Antillen** en **Cultu Mozaiek.** Nu is een jaar n zijn overlijden posthuum ee historische novelle ver schenen waarin Debro teruggaat naar het verre ve leden van ons gebied, i.c. d tijd van de Spaans veroveringen en de paci ficatie van de oor spronkelijke Indiaanse be volking: **De vervolgden**. Een nagelaten romanfragment "De brief aan de president" zal in een van de volgende nummers van **De Gids** ver schijnen. De uitgave van zijn Verzameld Werk wordt voorbereid door zijn vrouw Estelle en enkele literaire vrienden.

Cola Debrot met zijn vrouw Estelle aan wie hij zijn eersteling De Mapen opdroeg, en dochter Jane Marie aan wie de laatste novelle De vervolgden opgedragen werd.

van dorp - eddine n.v.

UW BOEKEN SPECIALIST

eddine
Schottegatweg (O)

van dorp -
PUNDA

van dorp -
PROMENADE

van dorp
OTRABANDA

COLA DEBROT
DE VERVOLGDEN

uiteraard reeds verkrijgbaar bij:

van dorp - eddine n.v.

net even.... iets beter

Historische novelle.....

(Vervolg van pag. 2)

steeds weer door menselijkheid omgebogen naar sympathie. Door de verschillende perspectieven blijkt ook dat niet alleen de Indianen de 'vervolgden' zijn (wat je zou verwachten aan het begin), maar de Spanjaarden en de Engelsen evenzeer. Ieder mens kan op zijn beurt van trotse conquistador tot in het nauw gedreven vervolgde worden:; de invasie van de Engelsen aan het slot leert ons dat in een halve bladzijde!

Het is de grootheid van de bevolking van Curacam dat de benarde veroveraars niet neergeslagen of afgeslacht worden, maar verpleegd en genezen, door het humane bestuur van de gouverneur en de wetenschap van de Guajira-Indiaan, dokter Jorge, zoals reeds eerder inquisiteur Albaje genezing vond bij dezelfde mensen.

Wie zich het 'nawoord' van Estelle Debrot herinnert, ziet dat niet alleen de slotzin, maar de gehele structuur van het boek naar deze synthese toe geschreven is. Menselijke waardigheid en beheersing, met een afschuw voor uitersten, hier met 'idolen' aangeduid, blijkt uit het hele werk, tot zelfs in de stijl toe. Tussen these en antithese zoekt Debrot steeds de synthese. Tussen de grijze lijnen' worden de in de realiteit van alle dag onoplosbare tegenstellingen tot een ideale harmonie gebracht!

VRAGEN

Het Parool wist 30 juni 1982 te melden dat **De vervolgden** zich afspeelt tegen "een authentieke achtergrond". Dit heeft mij voor vele problemen geplaatst. Aan de ene kant doet Debrot door nauwkeurige beschrijvingen van plaats en tijd alle moeite zijn verhaal zo authentiek mogelijk te doen lijken. Landschappen, geografische aanduidingen, data, jaartallen, namen van landen, plaatsen en eilanden suggereren een historiciteit, die bij raadpleging van geschiedkundige bronnen niet terug te vinden is. De achtergronden zijn authentiek, maar het verhaal zelf is literatuur en dus fictie. Op zich wordt de thematiek ook niet dieper door het feit of iets werkelijk gebeurd is of niet, maar de exacte vertelwijze maakt je als lezer wel nieuwsgierig. Welk 'spel van kat en muis' speelt Debrot hier, zich beurtelings openbarend en verbergend, met de lezer? Het is aan de historicus hier antwoord op te geven.

Wat de ruimtebeschrijving betreft, lijkt het erop dat Debrot elementen van diverse eilanden gebruikt en die tot één fictieve setting combineert: het grote pekelmeer, de Santa Annabaai, de grotten, de wijde rede, enz. Zou hij ook met deze elementen een Antilliaanse synthese hebben willen nastreven? En met de eigennamen? En met de plantennamen? Het is niet te bewijzen, maar verleidelijk voor de interpreet om te veronderstellen.

Een tweede en laatste vraag: ongetwijfeld de meest sympathieke figuur in dit verhaal is de gouverneur die in het centrum ervan staat. Zijn belangrijke toespraak houdt hij in 1547 op 4 mei, de geboortedatum van Debrot. In hoeverre mogen we het verhaal lezen als apologie van Debrots eigen gouverneurschap?

Over Mijn zuster de negerin is in de loop der jaren heel wat geschreven, gediscussieerd en geinterpreteerd, ook over de op het eerste oog bedrieglijk eenvoudige en zelfs wat vlakke novelle De Vervolgden is een langdurige discussie te voorspellen, maar dat is juist kenmerkend voor alle belangrijke literaire voortbrengselen.

WIM RUTGERS